United International Journal of Multidisciplinary Research (UIJMR)
An International Peer-Reviewed and Refereed Multidisciplinary Journal
ISSN: 3048-6726 www.uijmr.in Impact Factor: 6.934 (SJIF) Vol-3,Issue-1 ;Jan,Feb & Mar),2026

భారతజాతి దురంధరుడు షహీద్ అష్ఫాకుల్లా ఖాన్

డాక్టర్. కె. కృష్ణమూర్తి

Article Received:10-01-2026 Article Modified:24-01-2026
Article Accepted:30-01-2026 Article Published:30-01-2026
DOI:10.37854/UIJMR.2026.3.1.434

సారాంశం

ఈ పరిశోధన వ్యాసం భారత స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో అసామాన్య పాత్ర పోషించిన షహీద్ అష్ఫాకుల్లా ఖాన్ (1900-1927) జీవితం, సాహిత్యంలో పాటు ఆయన విప్లవ భావజాలాన్ని విశ్లేషిస్తుంది. బ్రిటిష్ వారి 'విభజించి పాలించు' విధానాన్ని అర్థం చేసుకున్న విధానం, 27 ఏళ్ల వయసులోనే దేశం కోసం ప్రాణత్యాగం చేసి స్ఫూర్తిని ఈ వ్యాసంలో చర్చించడం జరిగింది.

కీలక పదాలు (Keywords): అష్ఫాకుల్లా ఖాన్, ఉర్దూ సాహిత్యం, అనువాదం, కరపత్రాలు, హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత

ఉపోద్ఘాతం

భారత స్వాతంత్ర్య చరిత్రలో అష్ఫాకుల్లా ఖాన్ ది ప్రత్యేకమైన స్థానం . ఆయన కేవలం తుపాకి పట్టిన విప్లవకారుడు మాత్రమే కాదు, ఒక గొప్ప కవి.

1900 అక్టోబర్ 22న ఐక్య ప్రావిన్సు (ప్రస్తుత ఉత్తరప్రదేశ్) లోని షాజహాన్‌పూర్ లో జన్మించారు. ఐదుగురు సంతానంలో ఆయన చిన్నవాడు. కుటుంబం మతపరంగా ముస్లిం ఐనప్పటికీ, మితవాదంలో ఉండేది.

ఈయనకు చిన్నప్పటి నుంచే కవిత్వం అంటే అమితమైన ఆసక్తి. ఉర్దూ, హిందీ భాషల్లో కవితలు రాసేవారు. .అష్ఫాకుల్లా కలం పేర్లు 'హస్రత్' మరియు 'వార్సీ'. ఆయన సాహిత్యం మొత్తం దేశభక్తి, త్యాగం, ప్రేమ చుట్టూ తిరుగుతుంది.

ఉదాహరణకు

1. అత్యంత ప్రసిద్ధమైన షేర్ - జైలులో రాసింది

ఉర్దూ Transliteration:

Zindagi baad-e-fana bhi tujh pe luta dunga watan,
Tu agar keh de ki tere naam par mar jaun main.

తెలుగు అర్థం:

United International Journal of Multidisciplinary Research (UIJMR)
An International Peer-Reviewed and Refereed Multidisciplinary Journal
ISSN: 3048-6726 www.uijmr.in Impact Factor: 6.934 (SJIF) Vol-3,Issue-1 ;Jan,Feb & Mar),2026

ఓ నా దేశమా! నేను చనిపోయిన తర్వాత కూడా నా జీవితాన్ని నీ మీద అర్పిస్తాను, నువ్వు ఒక్క మాట చెబితే నీ పేరు మీద చనిపోవడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను.

వివరణ: ఇది ఆయన దేశభక్తికి పరాకాష్ట. ఉరిశిక్ష పడిన తర్వాత ఫైజాబాద్ జైలులో రాసిన షేర్ ఇది. చావు తర్వాత కూడా దేశానికి సేవ చేయాలనే తపన కనిపిస్తుంది.

2. బిస్మిల్ లో స్నేహం గురించి రాసిన షేర్

ఉర్దూ: Transliteration:

Bahar aati toh hai ek khwab-e-khushgawar liye
Magar jahan mein koi aitbaar-e-yaar nahi.

తెలుగు అర్థం:

వసంతం ఒక మధురమైన కలను తీసుకుని వస్తుంది, కానీ ఈ ప్రపంచంలో స్నేహితుడిపై నమ్మకం లాంటిది ఏదీ లేదు.

వివరణ:

ఇది ఆయనను ద్రోహం చేసి పోలీసులకు పట్టించిన స్నేహితుడి గురించి బాధతో రాసిన షేర్ అని చెబుతారు. స్నేహంలో ద్రోహం ఆయనను ఎంత బాధించిందో తెలుస్తుంది.

3. విప్లవ భావంతో రాసిన గజల్

ఉర్దూ: Transliteration:

Kis qadar bekas-o-majboor hain hum ae watan,
Tere tukdon pe pale ghair ki thokar pe hain hum.

తెలుగు అర్థం:

ఓ నా దేశమా! మేము ఎంత దిక్కులేని, నిస్సహాయ స్థితిలో ఉన్నాము, నీ ముక్కల మీద బతుకుతూ పరాయివాడి కాళ్ల దెబ్బలు తింటున్నాము.

వివరణ:

బ్రిటిష్ వారి బానిసత్వంలో భారతీయుల దుస్థితిని కళ్లకు కట్టినట్లు చెప్పారు. ఇది ఆయనలోని సామాజిక స్పృహను చూపుతుంది.

4.ఉరి ముందు రాసిన చివరి సందేశం లాంటి షేర్

ఉర్దూ: Transliteration:

Shahadat hai matloob-o-maqsood-e-momin,
Na maal-e-ghanimat na kishwar kushai.

తెలుగు అర్థం:

ఒక నిజమైన విశ్వాసి లక్ష్యం అమరత్వం (దేశం కోసం ప్రాణత్యాగం) మాత్రమే, దోపిడీ సొమ్ము కాదు, రాజ్యాలను జయించడం కాదు.

వివరణ:

United International Journal of Multidisciplinary Research (UIJMR)
An International Peer-Reviewed and Refereed Multidisciplinary Journal
ISSN: 3048-6726 www.uijmr.in Impact Factor: 6.934 (SJIF) Vol-3,Issue-1 ;Jan,Feb & Mar),2026

కోర్టులో బ్రిటిష్ వారు "మీరు దోపిడీ కోసం దొంగతనం చేశారు" అన్నప్పుడు ఆయన ఇచ్చిన సమాధానం ఇదే. తాను డబ్బు కోసం కాదు, దేశం కోసం చనిపోతున్నానని చాటారు.

ఆయన సాహిత్య శైలి యొక్క ప్రత్యేకతలు:

1. సరళమైన ఉర్దూ: పెద్ద పెద్ద అరబి, పర్షియన్ పదాలు వాడకుండా సామాన్యుడికి అర్థమయ్యే ఉర్దూలో రాసేవారు.

2. హిందీ-ఉర్దూ సంగమం:

ఆయన రచనల్లో ఉర్దూతో పాటు హిందీ పదాలు కూడా కనిపిస్తాయి. ఇది ఆయన హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత భావాన్ని చూపుతుంది.

3. బిస్మిల్ ప్రభావం:

బిస్మిల్ గారు 'సర్ఫరోషి కీ తమన్నా' లాంటి ఉత్తేజకరమైన కవితలు రాస్తే, అష్ఫాక్ గారు మృదువైన, భావోద్వేగభరితమైన గజల్స్ రాసేవారు.

విప్లవం వైపు ప్రయాణం మరియు బిస్మిల్ తో స్నేహం

1918 - మొదటి మలుపు: అష్ఫాకుల్లా ఏడవ తరగతి చదువుతున్నప్పుడు, బ్రిటిష్ పోలీసులు స్కూల్ పై దాడి చేసి మెయిన్‌పురి కుట్ర కేసులో తన సహ విద్యార్థి రాజారాం భారతీయను ఈడ్చుకెళ్లారు. ఈ దృశ్యం ఆయన మనసులో బ్రిటిష్ వ్యతిరేక భావాన్ని నాటింది.

బిస్మిల్ తో పరిచయం:

మెయిన్‌పురి కుట్రలో ప్రధాన నిందితుడైన రామ్ ప్రసాద్ బిస్మిల్ ను ఒక సాధారణ స్నేహితుడి ద్వారా కలిశారు. మొదట్లో బిస్మిల్ ఆయన ముస్లిం అయినందున నమ్మలేదు. అప్పుడు అష్ఫాకుల్లా ఒక కవిత ద్వారా తన దేశభక్తిని నిరూపించుకున్నారు. ఆ క్షణం నుండి వారిద్దరి స్నేహం చరిత్ర అయ్యింది.

ఈ స్నేహం భారతదేశ లౌకికతకు నిదర్శనం. ఒకరు కట్టుదిట్టమైన ఆర్య సమాజ్ హిందువు, మరొకరు కట్టుదిట్టమైన ముస్లిం. ఇద్దరూ కలిసి భగవద్గీత, ఖురాన్ గురించి చర్చించేవారు. షాజహాన్‌పూర్ లో మతతత్వ నాయకులు వారి స్నేహాన్ని విడగొట్టాలని చూసినప్పుడు, అష్ఫాకుల్లా "బిస్మిల్ భాయ్ కోసం ప్రాణం ఇస్తాను" అని బహిరంగ సవాల్ చేశారు.

హిందుస్తాన్ రిపబ్లికన్ అసోసియేషన్ కార్యక్రమాలు

HRA కు డబ్బు అవసరం అయ్యింది. ఆయుధాలు కొనడానికి, సాహిత్యం ముద్రించడానికి నిధులు కావాలి. అందుకోసం వారు బ్రిటిష్ వారికి మద్దతు ఇచ్చే ధనవంతుల ఇళ్లపై దాడులు చేసేవారు. అష్ఫాకుల్లా ఒక నియమం పెట్టారు - "పేదవారిని దోచుకోకూడదు, ప్రభుత్వాన్ని, బ్రిటిష్ లొత్తులను మాత్రమే దోచుకోవాలి." ఇది ఆయనలోని సోషలిస్టు భావజాలాన్ని తెలియజేస్తుంది.

ఆయన బిస్మిల్ రాసిన విప్లవ కరపత్రాలను అనువదించి, ముద్రించి పంపిణీ చేసేవారు. మతతత్వం బ్రిటిష్ వారి ఆయుధమని, భారతీయులను విడదీయడానికి వారు దాన్ని వాడుతున్నారని ఆయన గట్టిగా నమ్మేవారు.

United International Journal of Multidisciplinary Research (UIJMR)
An International Peer-Reviewed and Refereed Multidisciplinary Journal
ISSN: 3048-6726 www.uijmr.in Impact Factor: 6.934 (SJIF) Vol-3,Issue-1 ;Jan,Feb & Mar),2026

బ్రిటిష్ వారు ఆయనను మతం పేరుతో లొంగదీసుకోవాలని చూశారు. "నువ్వు ముస్లింవి, బిస్మిల్ హిందూ రాజ్యం కోరుకుంటాడు, నువ్వు ఎందుకు సపోర్ట్ చేస్తావు? అప్రూవర్ గా మారితే వదిలేస్తాం" అన్నారు. దానికి ఆయన "హిందూ-ముస్లిం ఐక్యతే మా బలం" అని తిరస్కరించారు.

జైలులో బిస్మిల్, అష్ఫాక్ లను దూరంగా ఉంచాల్సి వచ్చింది, ఎందుకంటే వారు దూరం నుండే "సర్ఫరోషీ కీ తమన్నా అబ్ హమారే దిల్ మే హై" పాట పాడుకుంటూ బ్రిటిష్ వారిని ఎగతాళి చేసేవారు.

కాకోరీ కుట్ర కేసులో విచారణ జరిగింది. ఆయన అన్న రియాసత్ లాయర్ ను పెట్టాలని చూస్తే, అష్ఫాకుల్లా "నేను బ్రిటిష్ వారిని క్షమాపణ అడగను. నా తీర్పు నిర్ణయమైపోయింది - నేను దేశం కోసం చనిపోతాను" అన్నారు. కోర్టు ఉరిశిక్ష విధించింది.

అమరత్వం:

19 డిసెంబర్ 1927న ఫైజాబాద్ జైలులో ఉరి తీయబడ్డారు. ఉరికి వెళ్లే ముందు కల్మా చదివి, ఉరి తాడును ముద్దుపెట్టుకుని "ఇది స్వాతంత్ర్యం కోసం మృత్యువుతో నా పెళ్లి" అన్నారు. అదే రోజు బిస్మిల్ గోరఖ్‌పూర్ లో, ఠాకూర్ రోషన్ సింగ్ అలహాబాద్ లో, రాజేంద్ర లహిరి గోండాలో ఉరి తీయబడ్డారు.

వారసత్వం:

1. హిందూ-ముస్లిం ఐక్యతకు నిలువెత్తు నిదర్శనం - పాఠ్యపుస్తకాల్లో బోధిస్తారు.
2. ఆయన ఉర్దూ కవితలు నేటికీ ప్రసిద్ధి.
3. భారత ప్రభుత్వం తపాలా బిళ్ల విడుదల చేసింది.
4. షాజహాన్‌పూర్ లో మెమోరియల్, జూ ఆయన పేరు మీద ఉన్నాయి.
5. ఆయన కోర్టులో చెప్పిన మాట: "దేశం కోసం మరణమే నా లక్ష్యం."

ముగింపు:

అష్ఫాకుల్లా ఖాన్ కేవలం విప్లవకారుడు మాత్రమే కాదు, ఒక గొప్పకవి. ఒక అనువాదకుడు. హిందీ, ఉర్దూ పార్శి, భాషల్లో ప్రావిణ్యం సంపాదించిన వాడు. ఒక దూరదృష్టి గల నాయకుడు. బ్రిటిష్ పాలన 'విభజించి పాలించు' అనే విధానం మీదనే బతుకుతుందని ఆయన 100 ఏళ్ల క్రితమే గ్రహించారు. అదే విషయం తన రచనల ద్వారా వెల్లడించారు. 27 ఏళ్ల వయసులోనే ప్రాణత్యాగం చేసి, మాతృభూమి పట్ల ప్రేమ మతం కంటే గొప్పదని నిరూపించారు.

ఉపయుక్త గ్రంథసూచి

1. Wikipedia - Ashfaqulla Khan
2. Gupta, M. N. (1972). They Lived Dangerously.
3. Sanyal, J. N. (1931). Bandhi Jeevan.
4. Chandra, B. et al. (1989). India's Struggle for Independence.
5. Bismil, R. P. (1928). Sarfaroshi ki Tamanna - Autobiography.